

УДК 316.64-053.6:34:303.425 (477.83)

Т.С. Марусяк
кандидат соціологічних наук,
асистент кафедри історії та теорії соціології
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВИЯВИ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ В СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЛЬВІВЩИНИ

Однією із поширених у науковій літературі пояснювальних моделей, які застосовуються в інтерпретації невдач і труднощів економічних, правових, соціальних реформ в українському суспільстві, є апеляція до певних рис масової свідомості, які використовують поняття «деформація». Деформація правосвідомості¹ може виявлятися у різних формах і якісно різнитись за своїми виявами в різних соціальних групах. Молодь у силу своїх вікових, фізіологічних, психологічних особливостей становить соціальну групу зі специфічними мотивами, інтересами, ціннісними орієнтаціями та життєвою позицією. Окрім цього, представники сучасного молодого покоління народились у час зламу соціалізму й переходу до нової (декларовано ринкової, капіталістичної, демократичної) реальності.

Методологічним основам і методикам дослідження правосвідомості присвячені праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Е. Бенфілда (E. Banfield), М. Камерера (M. Camerer), Е. Ноель-Неуманна (E. Noelle-Neumann), П. Евіка (P. Ewick), С. Сілбі (S. Silbey), І. Грошева, В. П. Степаненка, І. Рущенка. Їхні праці частково висвітлюють питання деформації правосвідомості, проте не розроблено залишається методика дослідження її типів, виявів і чинників виникнення, зокрема, серед сучасної української молоді.

Нами було розроблено інструментарій дослідження² щодо виявлення рівня правових знань, рівня довіри до правових інституцій, установок на дотримання закону та суджень респондентів з приводу причин порушення законодавства.

Метою статті є подання результатів масового соціологічного опитування, яке проводилось у межах Львівської області.

В основі нашої методології є розуміння правосвідомості як єдності трьох компонентів: когнітивного, оцінного та поведінкового [3; 5]. Для визначення рівня правових знань жителів Львівщини (когнітивного компонента) ми спробували порівняти їхню суб'єктивну оцінку як респондентів і об'єктивний рівень³.

На питання «Якою мірою Вам не вистачає знань трудового законодавства?» 31,3% респондентів зазначили, що їм не вистачає знання лише окремих аспектів, 24,6% – не змогли визначитись, 15% – відповіли, що зовсім не обізнані в цій сфері, лише 9,7% респондентів уважають, що їм достатньо знань щодо захисту своїх трудових прав.

На питання «Якою мірою Вам не вистачає знань сімейного законодавства?» 12,5% респондентів зазначили, що зовсім не обізнані в цій сфері (цей варіант обрали 10,9% одружених і 14,6% неодружених), 26,4% – не вистачає знань лише окремих аспектів, 26,1% – узагалі не змогли визначитись (цей варіант обрали більшість одружених – 26,3%, і розлучених – 25,3%), 21,4% відзначили, що їм не вистачає знання лише окремих аспектів, лише 13,6% відповіли, що знань у цій сфері їм достатньо (так зазначили 15,9% одружених, тобто тих людей, котрі мали б, на нашу думку, бути обізнані з цією нормою законодавства).

На питання «Якою мірою Вам не вистачає знань Конституції для захисту прав громадянина?» розподіл схожий: 28,1% – зазначили, що їм важко відповісти, 13,1% – відповіли, що зовсім не обізнані з Конституцією, а 26,1% – що не обізнані із її суттєвими її аспектами, 21,6% респондентів не знають лише окремих аспектів Основного Закону, лише 11% – упевнені, що їхні знань у цій сфері їм достатньо.

На питання «Якою мірою Вам не вистачає знань кримінального законодавства (знань про злочини та міру покарання)?» 19,9% респондентів зазначили, що зовсім не обізнані в цій сфері, 29% – їм не вистачає знань суттєвих аспектів, 27% – важко відповісти, 17,6% – не вистачає знань лише окремих аспектів, лише 6,7% – відповіли, що цих знань їм достатньо.

На питання «Якою мірою Вам не вистачає знань цивільного законодавства (для захисту своїх особистих майнових та немайнових прав)?» лише 5,1% респондентів зазначили, що цих знань їм достатньо, ще 19,2% – відповіли, що не вистачає знань лише окремих аспектів, решта (75,6%) обрали варіанти – важко відповісти, не вистачає знання суттєвих аспектів і зовсім не обізнаний у цій сфері. Майже такою ж є самооцінка власних знань у сфері адміністративного права, яка регулює правовідносини між громадянами та органами влади.

Ми вважаємо, що низька самооцінка власних знань у цивільній та адміністративній сферах, з одного боку, може свідчити про низький рівень правової активності й зацікавленості, а з іншого – може мати наслідком неможливість захисту своїх порушених прав громадянами.

Відповіді про достатність знань процесуального права (звернення до органів судової влади та прокуратури) розподілились так: 6,1% респондентів зазначили, що та-

¹ Деформаціями правосвідомості є зміни її стану під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, за яких в її окремих носіїв, соціальних груп чи більшості населення формується перекошена (відхилена від норми) картина правової дійсності, тобто цінності, уявлення, настрої та мотиви поведінки, що можуть призвести до негативних соціальних наслідків [4].

² Для формування емпіричної бази нашого дослідження ми використовували результати масового соціологічного опитування, яке проводилось в межах Львівської області. Омнібус, який проводився в грудні 2011 р. кафедрою історії та теорії соціології Львівського національного університету імені Івана Франка (за участі автора), містив блок запитань стосовно правосвідомості. За репрезентативною вибіркою для області було опитано 800 осіб [1].

У травні 2012 року було опитано 118 студентів чотирьох ВНЗ м. Львова. Ця вибірка не є репрезентативною, а тому дослідження слугує лише для підтвердження закономірностей щодо виявів деформації правосвідомості, виявлених у ході масового опитування (в обох дослідженнях використовувався однаковий інструментарій) [2].

³ Респондентам було запропоновано оцінити достатність своїх знань у різних сферах законодавства: сімейного, трудового, конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного, процесуального за п'ятибальною шкалою, коли альтернатива «1» означає «зовсім не обізнаний у цій сфері», а альтернатива «5» – «знань у цій сфері достатньо». Водночас у межах нашої методології ми спробували перевірити реальні знання в цих сферах. Питання стосувались віку, з якого настає кримінальна відповідальність та є можливість вступати у шлюб, до якого суду потрібно звернутись у випадку порушення прав органом державної влади, яким є термін щорічної основної відпустки тощо.

ких знань їм вистачає, 15,7% – не вистачає знання лише окремих аспектів у цій галузі, 26,4% – важко відповісти, 28,9% – не вистачає знання суттєвих аспектів, 22,8% – зовсім не обізнані в цій сфері.

Отже, загалом суб'єктивна оцінка правової обізнаності мешканців Львівської області виглядає так (рис. 1).

Рис. 1. Суб'єктивна оцінка правової обізнаності мешканців Львівської області

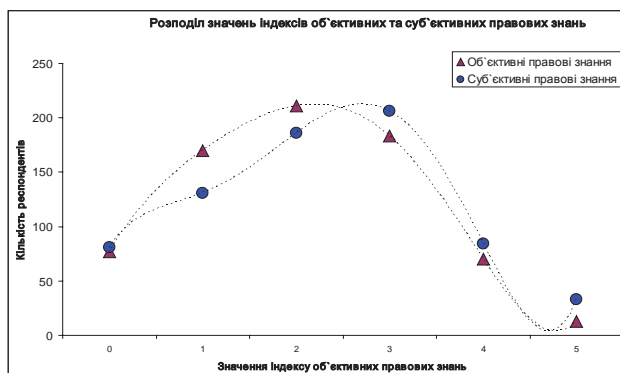

Рис. 2 Розподіл значень об'єктивних та суб'єктивних правових знань (Львівська область)

Мотиви виконання законів (віковий розподіл)

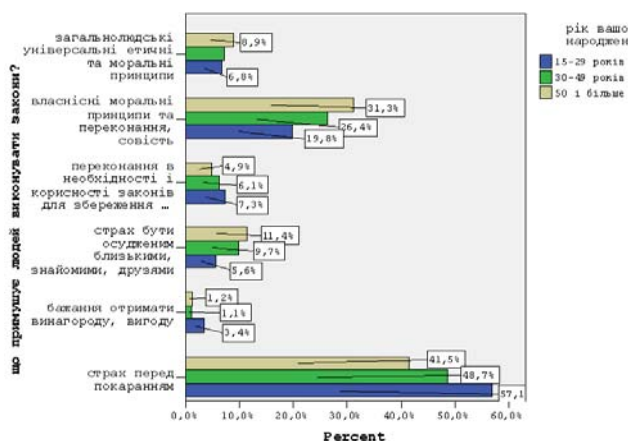

Рисунок 3. Мотиви виконання законів (Львівська область)

На основі запитань, що передбачали правильну відповідь (їх загалом було п'ять) ми сформували адитивний індекс «об'єктивних знань». За цією методикою кожен респондент міг набрати від нуля (жодної правильної відповіді) до 5 балів (правильна відповідь на всі запитання). Ми отримали такий результат (табл. 1)

Аналогічно ми сконструювати індекс «суб'єктивних знань», що дало змогу виділити шість груп респондентів. Для найбільш ґрунтовного аналізу когнітивного елемента правосвідомості ми вважаємо за доцільне об'єднати його суб'єктивні та об'єктивні характеристики.

З даного графіку видно, що суб'єктивна оцінка правових знань перевищує їх рівень, тобто респонденти, що зазначали свою обізнаність у тій чи іншій

Рисунку 2. Розподіл значень об'єктивних та суб'єктивних правових знань (Львівська область)

З цього графіку видно, що суб'єктивна оцінка правових знань перевищує їхній рівень, тобто респонденти, котрі зазначали свою обізнаність у тій чи іншій сфері, насправді не змогли дати правильні відповіді на поставлені нами запитання.

На основі проведеного нами дослідження було виявлено низький рівень правових знань жителів Львівської області, лише 36% респондентів дали 3 і більше правильних відповідей на п'ять запитань. При цьому самооцінка власних знань перевищує їхній об'єктивний рівень. Найбільш необізнаними населення Львівщини вважає себе

Таблиця 1
Індекс об'єктивних знань мешканців Львівської області

Значення індексу	Кількість респондентів (N)	Кількість респондентів (%)
0,00	77	10,6
1,00	170	23,5
2,00	211	29,1
3,00	183	25,3
4,00	70	9,7
5,00	13	1,8
Загалом	724	100,0

Як бачимо дуже мала кількість респондентів дали всі правильні відповіді чи зробили одну помилку. Якщо говорити про середнє значення, то воно становить 2,05. Віковий розподіл порівняння середніх значень виглядає так: респонденти віком 30-49 років мають найвищий середній бал (2,26), найстарші респонденти – 1,89, а молоді – 1,97.

Таблиця 2
Віковий розподіл середніх значень об'єктивних знань мешканців Львівської області

Вік	Середнє значення	Кількість респондентів	Стандартне відхилення
15-29 років	1,97	178	1,33
30-49 років	2,25	277	1,11
50 і більше років	1,89	247	1,19
загалом	2,05	702	1,21

у кримінальному, адміністративному та процесуальному законодавствах. Це викликає занепокоєння з тих причин, що саме ці галузі відповідають за реалізацію права на звернення до суду з приводу скоєння злочину чи правопорушення іншими особами й органами влади. Припускаємо, що більшість населення не є обізнаною в ознаках можливих правопорушень владними органами та шляхах захисту від них. Було виявлено значиму кореляцію індексу об'єктивних знань із запитаннями, що стосувались оцінок правової дійсності, зокрема рівності перед законом в Україні та шляхом досягнення успіху.

Нами з'ясовано, що чим більше респонденти обізнані з нормами права, тим більше вони схильні вважати, що багаті люди в Україні залишатимуться безкарними, навіть якщо скоюють злочин, а серйозні питання можна вирішити лише за допомогою знайомих і матеріального заохочення. Можна припустити, що обізнаність опитаних зумовлена їх участю й досвідом у правових відносинах, в результаті чого вони стикались із подібними ситуаціями і просто констатують очевидні їм недоліки правової системи.

Одним із ключових елементів правової держави є діяльність інституцій, завданням яких є захист прав і свобод громадян і забезпечення порядку з дотриманням принципів законності й справедливості. Рівень довіри до них, що формується в масовій правосвідомості під впливом макро-, мезо – та мікрочинників, становить оцінку діяльності цих інституцій, що, у свою чергу, впливає на виконання їхніх приписів, бажання звернутись за допомогою до них, а також у кінцевому підсумку визначає рівень дотримання законів загалом.

У межах нашого дослідження ми намагались з'ясувати, яким є рівень довіри до основних правових інститутів серед жителів Львівської області. Респонденти давали відповіді за п'ятибальною шкалою від «зовсім не довіряю» до «цілком довіряю».

Рівень довіри до українських правових інституцій, зокрема правоохоронних органів, судової системи, прокуратури, знаходиться на дуже низькому рівні. Повністю довіряють їм у середньому близько 2% респондентів, ще від 7 до 13 % більше довіряють, ніж не довіряють. Більше ніж 30% (у випадку міліції та прокуратури більше ніж 40%) зовсім не довіряють зазначеним інституціям. Найнижчим є рівень довіри до місцевих судів загальної юрисдикції, тобто тих органів, що розглядають і вирішують більшість судових спорів громадян та міліції, завданням якої є забезпечення порядку й безпеки серед населення.

Серед усіх названих нами інституцій найвищий рівень довіри в Європейського суду з прав людини. Близько

чверті респондентів (23,1%) повністю йому довіряють, ще 27,1% – більше довіряють, ніж не довіряють.

Нами було виявлено незначні міжгенераційні відмінності в рівні довіри. Повністю довіряє Верховному Суду України 3,9% молоді (2,5% респондентів 30–49 років і 0,8% тих, кому більше 50 років), більше довіряє ніж не довіряє 16,9% молоді (10,5% респондентів 30–49 років і 9,8% тих, кому більше за 50 років). Така сама тенденція й щодо Конституційного Суду України. Місцевим та апеляційним судам зовсім не довіряє жоден молодий респондент. За сферою зайнятості й рівнем освіти суттєвих відмінностей не виявлено.

Залежно від місця проживання, рівень довіри має свої особливості. Жителі сіл Львівської області більшою мірою довіряють усім названим інституціям, ніж міські жителі. Зокрема міліції повністю довіряють 2,4% і більше довіряють, ніж не довіряють 8,5% жителів сіл, тоді як повністю довіряють 0,5% і більше довіряють 7% львів'ян. Прокуратурі повністю довіряють 4,5% сільських жителів і 0,9% львів'ян, більше довіряють, відповідно, 12,3% і 7,9%.

Низький рівень довіри може свідчити про наявність деформації правосвідомості, проте в Україні радше за все потрібно враховувати наявність їх насамперед на інституційному рівні, що мають вплив на формування масової свідомості.

Одним зі складових правосвідомості є поведінковий або конативний компонент, який, на нашу думку, включає мотиви та установки поведінки у правовій сфері. За цим компонентом також можна визначити наявність і якісні характеристики деформації правової свідомості.

Одним із можливих способів дослідження мотивів, на нашу думку, є запитання «Що примушує людей виконувати закони».

Відповіді розподілились так: половина респондентів (а саме 48,4%) обрали варіант – страх перед покаранням, 26,4% зазначили, що власні моральні принципи й переконання, 9,6% – страх бути осудженими знайомими та близькими, 7,8% – універсальні загальнолюдські принципи, 5,8% – переконання в необхідності й користності законів для збереження соціального порядку, 1,7% – бажання отримати винагороду, вигоду, 0,4% – інше (зокрема відповідальність перед законом, законодавча відповідальність, кримінальна відповідальність, небажання конфліктувати з про владними органами).

Якщо проаналізувати віковий розподіл з цього питання, то 57% молоді вважає, що саме страх перед покаранням змушує людей виконувати закони, цей показник є вищим, ніж в інших вікових групах. Така сама тенденція

Таблиця 3

Рівень довіри до правових інституцій у Львівській області

№ з/п		Зовсім не довіряю (%)	Більше не довіряю, ніж довіряю (%)	Наскільки довіряю, настільки ж не довіряю (%)	Більше довіряю, ніж не довіряю (%)	Цілком довіряю (%)	Std. deviation
1.	Верховний Суд України	37,8	27,0	20,9	12,0	2,2	1,119
2.	Конституційний суд України	32,8	27,5	23,8	13,2	2,6	1,129
3.	Європейський суд з прав людини	19,0	12,7	17,9	27,1	23,1	1,431
4.	Місцеві суди загальної юрисдикції	38,3	29,7	24,2	6,7	1,0	0,993
5.	Апеляційні суди	33,1	28,6	26,1	10,5	1,7	1,063
6.	Адміністративні суди	33,8	28,7	27,0	9,3	1,1	1,029
7.	Господарські суди	34,9	27,6	28,4	7,6	1,4	1,026
8.	Міліція	47,8	28,5	15,4	6,9	1,2	1,002
9.	Прокуратура	44,7	25,5	18,3	8,9	2,6	1,106

й щодо варіанта «бажання отримати винагороду, вигоду». Натомість варіанти «власні моральні принципи» чи «загальноуніверсальні» були обрані меншою кількістю респондентів від 15 до 29 років, ніж інших вікових груп.

За даними опитування студентів (в опитуванні студентів чотирьох ВНЗ Львова) було виявлено деякі закономірності щодо причин дотримання законів:

1) залежність від середнього балу успішності (варіант «страх перед покаранням» обрали 83,3% із середнім балом «5», 53% – із середнім балом «4», 46,9% – із балом «3», схожа тенденція й щодо варіанту «страх бути осудженим»);

2) залежність від місця проживання батьків (варіант «страх перед покаранням» обрали 63,6% жителів обласного центру, 57,8% – міст і смт, 33,3% – сіл, натомість варіант «власні моральні принципи та переконання, совість» обрали 43,3% жителів сіл і 13,6% – обласних центрів).

Вивчаючи мотивацію у сфері права, ми проаналізуємо відповіді респондентів на питання про причини порушення законодавства. Основними причинами є такі:

1. Безкарність правопорушників, можливість уникнення покарання (цей варіант обрали 37,7% респондентів).

2. Незнання права та законів (33,7%).

3. Складне економічне становище (29,1%).

4. Низька мораль і рівень культури (27,0%).

5. Алкоголізм, наркоманія (25,0%).

6. Недоліки виховання (21,7%).

7. Недосконалість законодавства (21,5%).

8. Бажання власної вигоди і збагачення (21,4%).

9. Недоліки в роботі правоохоронних органів (20,0%).

10. Неefективність судової системи (13,6%).

11. Незгода із нормами права (8,0%).

12. Інше (0,4%): недосконало обрана модель управління державою, нестабільність в країні.

Нами було поставлено запитання «**За яких обставин Ви могли б учинити злочин**». Близько 58% респондентів зазначили, що ніколи не змогли б цього зробити, ще 36,6% – указали, що заради життя і здоров'я близьких, лише 2% – заради власних моральних і релігійних переконань, ще 2,7% – назвали інші причини (примус, особиста вигода, залежно від ситуації тощо). Як бачимо, 42% респондентів усе-таки припускають учинення злочину.

Значущою з цього питання є залежність від релігійності й місця проживання. Варіант «ніколи» обрали 60,9% віруючих, 31,1% – тих, хто вагається між вірою та невір'ям, і 33% – невіруючих. Також ніколи не вчинили б злочину 72,5% – тих, хто частіше ніж один раз на тиждень відвідують богослужіння (17,5% із них готові це зробити заради життя і здоров'я близьких), 63,6% – тих, хто один раз на тиждень, 34,8% – тих, хто це робить один раз на рік.

Жителі міста Львова й міст області більшою мірою схильні допустити вчинення злочину, ніж жителі сіл. Варіант «ніколи» обрали 69,1% тих, хто живе у селі, 54,2% – тих, хто проживає в містах області, 49% львів'ян (при цьому практично така ж кількість львів'ян – 45,7% – готові вчинити злочин заради життя і здоров'я близьких).

Вражаючими є дані опитування студентів. Лише 35,6% зазначили, що ніколи не змогли б учинити злочин, 12,7% указали, що могли б це зробити в силу особистої неприязні, 4,2% – на прохання авторитетних осіб, 10,2% – через особисту вигоду, 11% – заради власних моральних і релігійних переконань, 68,6% – заради життя та здоров'я близьких.

Отже, ми можемо окреслити основні риси, закономірності й вияви деформації правосвідомості жителів (зокрема молоді) Львівської області:

• за суб'єктивною оцінкою у жителів Львівщини найменша обізнаність у сферах цивільного, кримінального та процесуального законодавств;

• низький рівень правових знань (36% дали 3 і більше правильних відповідей на 5 запитань). Найвищий середній бал у віковій групі від 30 до 49 років (2,25);

• суб'єктивна оцінка правових знань перевищує об'єктивний їх рівень;

• край низький рівень довіри до українських правових інституцій (на відміну від Європейського суду з прав людини). Лише 1% респондентів повністю довіряють місцевим судам, 1,2% – міліції (жоден студент не зазначив, що повністю довіряє адміністративним судам, міліції та прокуратурі й по одному студенту повністю довіряють місцевим та апеляційним судам);

• 48% респондентів вважають, що основним мотивом дотримання законів є страх перед покаранням. Молодь більше схильна вважати, що страх є причиною дотримання законів (серед студентів виявлено залежність мотивів від середнього балу успішності та місця проживання батьків (мотив «страх перед покаранням» притаманний більш успішним у навчанні та жителям обласного центру);

• основними причинами порушення законодавства, на думку респондентів, є безкарність правопорушників, можливість уникнення покарання; незнання права та законів; складне економічне становище. Виявлено наявність правового цинізму саме серед молодого покоління, тобто чим старші респонденти, тим менше вони припускають, що люди порушують законодавство заради власної вигоди;

• 41,3% припускають можливість учинення злочину (жителі сіл і ті, хто часто ходять до церкви, меншою мірою припускають таку можливість); лише 35,6% студентів зазначили, що ніколи не змогли б учинити злочин;

• виявлено вияви соціально-правового цинізму та правового нігілізму (48,8% повністю згодні з тим, що впливові та багаті люди в Україні залишатимуться безкарними, навіть якщо скоюють злочин, 32,3% – із тим, що серйозні питання можна вирішити лише за допомогою знайомих і матеріального заохочення, 46,3% – законодавство України не досконале та відображає інтереси олігархів);

• чим більше обізнані респонденти, тим більше вони схильні вважати, що серйозні питання можна вирішити лише за допомогою знайомих і матеріального заохочення, та з тим, що впливові й багаті люди в Україні залишатимуться безкарними, навіть якщо скоюють злочин.

• молодь більше схильна виправдовувати протиправну поведінку, ніж інші вікові групи.

Ми можемо зробити висновок про наявність деформації правосвідомості в українському суспільстві й поширеність її виявів саме серед молодого покоління.

Одним із завдань соціолога є на основі виявленого стану речей означення можливих варіантів розвитку ситуації в майбутньому. Що стосується нашого предмета дослідження, то ми вважаємо за доцільне подати такий прогноз у вигляді двох крайніх варіантів («сценарії»), протікання кожного з яких залежатиме від тих чи інших мікро-, мезо- та макрочинників впливу на масову, у тому числі правову, свідомість, що проаналізовані нами в роботі.

Зміст правосвідомості формується внаслідок спадку низки чинників як інституційного, так і соціокультурного характеру. Соціокультурні чинники (особливості ціннісно-нормативних систем, етичні, моральні світоглядні елементи суперкультури та її підсистем) актуалізуються через впливи (насамперед сталі, відносно незмінні за змістом упродовж тривалих періодів) соціальних інститутів, таких як сім'я, система освіти, політичні, економічні та правові інститути.

Ми можемо виділити ключові змінні чи умови, які, на нашу думку, визначатимуть можливість реалізації двох крайніх сценаріїв розвитку соціальної ситуації:

1) інституційна складова (практика правозастосування, діяльність ключових правових, економічних та політичних інститутів, вплив ЗМІ);

2) соціальна складова (стан масової свідомості у суспільстві).

Першим (імовірнішим) сценарієм розвитку подій, на нашу думку, буде – песимістичний. Він полягає в тому, що правові та інші дотичні до них соціальні інститути все більше починають реалізовувати свої дисфункційні аспекти. Ці аспекти будуть виявлятися у дефективності цілей діяльності інститутів, зростанні бюрократизації та ритуалізму їхньої роботи, персоналізації їхньої діяльності (тобто в інтересах окремих осіб чи соціальних груп, хабарництва). Як наслідок, такі ключові правові інститути, як суд, міліція, прокуратура, надалі втрачатимуть свій авторитет і престиж, перестануть бути регуляторами й захисниками суспільного порядку. Така дисфункційність правової системи відбудуватиметься внаслідок значної політизації суспільного життя й посилення впливу певних владних груп на практику правозастосування та судочинства.

На цьому фоні деформації масової правосвідомості лише поширюватимуться й укорінюватимуться. Особливо небезпечним буде розповсюдження правового нігілізму та соціально-правового цинізму, зокрема серед молодого покоління, що виражатимуться в нівелюванні права, відчутті всездозволеності, безкарності для себе й інших, переважанні корисливих мотивів у використанні закону. Тобто, проблематизується основа легітимності соціального порядку, це актуалізує загрози політичного радикалізму в масовій свідомості, подальшої популяризації авторитарних екстремістських сил. Не останню роль у цих процесах відіграють ЗМІ.

Другий (малоймовірний) варіант розвитку – оптимістичний. Він полягає у зростанні ефективності роботи правових інститутів і престижу закону, підвищенні рівня професійної правосвідомості їхніх працівників. Одним із ключових моментів, на нашу думку, має стати встановлення рівності всіх соціальних груп і громадян перед законом (у тому числі наділених владними повноваженнями), прозорість діяльності судових та правоохоронних органів. Окрім цього, має бути реальна, а не декларативна реалізація Національної програми правової освіти населення, одним із ключових завдань якої є правова просвіта громадян і підвищення рівня правової обізнаності задля захисту своїх прав та інтересів. Адже за результатами нашого дослідження ми виявили низький рівень правових знань молоді й водночас їхню потребу. Тому зростає роль правового виховання, що має на меті підвищити правосвідомість молоді, розвинути повагу до закону та права як регуляторів суспільного життя. Ми вважаємо, що лише за таких умов в Україні можлива побудова правової держави і громадянського суспільства.

Література

1. Авторське анкетне опитування 118 студентів чотирьох ВНЗ м. Львова (вибірка не репрезентативна), травень 2012 року.
2. Авторське анкетне опитування дорослого населення Львівської області (репрезентативна вибірка – 800 респондентів), грудень 2011 року.
3. Марусяк Т.С. Когнітивний компонент правосвідомості: спроба соціологічного дослідження / Т.С. Марусяк // Вісник Львівського університету. Серія «Соціологічна». – 2012. – Вип. 6. – С. 233–243.
4. Марусяк Т.С. Деформації правосвідомості: можливості соціологічного дослідження / Т.С. Марусяк // Соціальна психологія. – 2011. – № 5 (49). – С. 31–39.
5. Марусяк Т.С. Структура та суб'єкти правосвідомості: соціологічний аналіз / Т.С. Марусяк // Вісник Одеського національного університету. – Одеса : ОНУ, 2011. – Т. 16. – Вип. 10 «Соціологія і політичні науки». – С. 558–565
6. Марусяк Т.С. Прояви деформації правової свідомості у середовищі сучасної української молоді : дис. ... канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Т.С. Марусяк. – Львів : Б.в., 2013. – 208 с.

Анотація

Марусяк Т. С. Вияви деформації правосвідомості в середовищі сучасної молоді Львівщини. – Стаття.

У статті представлена авторська методика дослідження правосвідомості. Подано результати масового соціологічного опитування, яке проводилося в межах Львівської області. Правосвідомість розглянуто як єдність трьох компонентів: когнітивного, оцінного й поведінкового. За результатами дослідження зроблено висновок про риси та можливі вияви деформацій правосвідомості серед сучасної української молоді (на прикладі Львівщини). Виявлено наявність правового цинізму саме серед молодого покоління, тобто чим старші респонденти, тим менше вони припускають, що люди порушують законодавство заради власної вигоди. Окрім цього, молодь більше схильна виправдовувати протиправну поведінку, ніж інші вікові групи. Запропоновано сценарії соціального розвитку, (дис)функціонування правосвідомості й виявів деформації в сучасному українському суспільстві внаслідок співдії низки чинників як інституційного, так і соціокультурного характеру.

Ключові слова: правосвідомість, деформації правосвідомості, деформації масової свідомості, когнітивний компонент правосвідомості.

Аннотация

Марусяк Т. С. Проявления деформации правосознания в среде современной молодежи Львовщины. – Статья.

В статье представлена авторская методика исследования правосознания. Представлены результаты массового социологического опроса, проведенного в пределах Львовской области. Правосознание рассмотрено как единство трех компонентов: когнитивного, оценочного и поведенческого. По результатам исследования сделан вывод о чертах и возможных проявлениях деформаций правосознания среди современной украинской молодежи (на примере Львовщины). Обнаружено наличие правового цинизма именно среди молодого поколения, то есть чем старше респонденты, тем меньше они предполагают, что люди нарушают законодательство ради собственной выгоды. Кроме этого, молодежь больше склонна оправдывать противоправное поведение, чем другие возрастные группы. Предложены сценарии социального развития, (дис)функционационирования правосознания и проявлений деформации в современном украинском обществе в результате содействия ряда факторов как институционального, так и социокультурного характера.

Ключевые слова: правосознание, деформации правосознания, деформации массового сознания, когнитивный компонент правосознания.

Summary

Marusiak T. S. Demonstration of deformation of legal consciousness among modern Lviv youth. – Article.

Author's methodology of legal consciousness investigation is presented in the article. There are presented the results of a mass opinion poll, which were made within the Lviv region. Legal consciousness is considered as a unity of three components: cognitive, estimated and behavioral. Based on the research findings, it was drawn the following conclusion about features and possible manifestations and deformations of legal consciousness among modern Ukrainian youth (by the example of Lviv region). The presence of legal cynicism among the younger generation is revealed, which means, that if the respondents are older than less they assume that people violate the law for the sake of own benefit. Besides, the youth is more inclined to justify an unlawful behavior, than other age groups. The scenarios of social development, (dis) functioning of legal consciousness and manifestations of deformation in the modern Ukrainian society as a result of joint action of factors as institutional and sociocultural character, are offered in the article.

Key words: legal consciousness, deformations of mass consciousness, deformation of legal consciousness